

AR 2021/2022

[vysoká škola]

DEMOKRACIE A JEJÍ FORMY

Struktura

- Co je demokracie
- Demokracie a její historie
- Přímá demokracie
- Reprezentativní demokracie

Filosofické otázky

- Demokracie a svoboda nebo demokracie versus svoboda?
- Vláda lidu, ale jak:
  - a) přímo?*
  - b) lid jen objektem?*
  - c) se souhlasem lidu?*
- Demokracie a její oligarchizace
- Demokracie a ochlokracie
- Demokracie a její efektivita

Demokracie

- Z řečtiny - démos (lid) a kratein (vládnout) - vláda lidu
- 1863 - Abraham Lincoln: „*vláda lidu, prostřednictvím lidu a pro lid*“
  - 1) vláda vládne se souhlasem lidu, získává legitimitu díky podpoře lidu,
  - 2) lid se účastní procesu vládnutí - přímo nebo skrze zastupitelské sbory, které volí, příp. si vybírá jinak,
  - 3) cílem vlády je zajištění společného blaha všech členů společenství a zajištění práv jednotlivců.
- Démos v dnešním pojetí - všichni dospělí občané, kteří jsou si rovni

Demokratické transformace (R. Dahl)

První transformace

- 5. stol. př. Kr. - antické městské státy (Athény) - malá homogenní společenství
- přímá demokracie; exkluzivní demokracie
- Navazující tzv. republikánská tradice - Řím a městské státy ve středověké Itálii

Druhá transformace

- 18. a 19. století - spojeno s budováním národních států v Evropě a USA - tedy zpravidla větších, heterogenních státech
- zastupitelská (reprezentativní) demokracie
- dělba moci a omezená vláda
- postupné rozšiřování volebního práva
- vrcholí vznikem tzv. liberální demokracie

Demokratické transformace (R. Dahl)

Třetí transformace

- přelom 20. a 21. století - inkluzivní demokracie
- globální rozšíření liberální demokracie
- výzvy představují:
  - další rozvoj demokracie v informačním věku
  - demokratizace nadnárodních struktur - otázka, zda lze demokracii vůbec realizovat v jiném než národním státě
  - *poslední dekáda vytvořila další výzvy - posun informačního věku do stadia sociálních sítí, postupující globalizaci se všemi jejími pozitivními i negativními dopady a v posledních dvou letech i situaci globální pandemie*

Athény - příklad klasické (přímé) demokracie

- 4.-5. stol. př. Kr
- zapojení všech občanů do správy věcí veřejných, a to ve formě nezprostředkované.
- Perikles (50.-30. léta 5. stol. př. Kr.) - exkluzivní charakter - pol. práva pouze muži - občané
- nejvyšší orgán Athén - lidový sněm - účast plnoprávných občanů - veškerá moc, včetně voleb stratégů a dalších úředníků; mnozí z nich ale byli losováni
- řada problémů: převládající účast méně aktivních občanů, nárůst byrokracie, rostoucí počet osob sociálně závislých na státu, otevření prostoru pro schopné demagogy a manipulaci lidových vrstev - Athény v důsledku toho prohrávají v Peloponéské válce - diskreditace uspořádání
- athénská demokracie je navíc nemyslitelná bez existence početné vrstvy otroků, kteří vytvářeli volný čas pro politické aktivity svobodných občanů, a omezeného počtu plnoprávných občanů (max. několik desítek tisíc)

Přímá demokracie v Rousseauově pojetí

- rozhraní přímé a zastupitelské formy, avšak blíže formě první
- politická obec vzniká *společenskou smlouvou*, po jejímž uzavření musí jednotlivec všechna svá přirozená práva odevzdat ve prospěch společenství
- představa *obecné vůle* (*volonté generale*), která je společná celému politickému společenství, je vždy správná, neomylná a každý se jí musí bezpodmínečně podřídít
- společenství má svou aktivní i pasivní dimenzi: participaci svobodných občanů a zároveň jejich poddanství - občané se podřizují zákonům, které sami spoluvytvořili
- koncept *lidové suverenity* - jediná a nedělitelná, týká se celého lidu - podmínkou je participace všech a vyžaduje tedy existenci relativně malých státních celků – republik - protiklad reprezentativní vlády (Locke)

Přímá demokracie v pojetí levice

- **Marx a marxisté**
  - diktatura proletariátu - skutečná demokracie namísto demokracie „buržoazní“: imperativní mandát, plebiscity, samospráva komun...
- **Nová levice**
  - tzv. participativní demokracie postavená na samosprávných společenstvích, ve kterých se občané přímo podílejí na rozhodování hlavních institucí
- **Liquid Democracy (tekutá demokracie)**
  - nová forma, která dává voličům plnou rozhodovací kontrolu - mohou volit buď přímo v otázkách, nebo mohou přenést svou hlasovací sílu na delegáta - jiného člena komunity/občana - odborníka; je možno rozdělit dle odbornosti toho či onoho delegáta

Přímá demokracie v moderní době

- v žádné moderní (ani postmoderní) společnosti se nestala skutečností
- důvody:
  1. velikost území a počet obyvatel, které v podstatě brání technické realizovatelnosti;
  2. složitost otázek, o kterých se v moderních demokraciích rozhoduje a které vyžadují přítomnost expertního posouzení;
  3. absence přímé odpovědnosti za rozhodnutí lidu;
  4. neustálé snižování politické participace - riziko převahy dobře organizované menšiny .
- v řadě moderních demokracií se však prvky a techniky přímé užívají jako doplněk, a to někdy i velmi významný a často užívaný

Techniky přímé demokracii v reprezentativních demokraciích

Pozitivní nástroje

- **občanský podnět**

- nezávazné vyjádření veřejného mínění o navrhovaných zákonech

- **referendum**

- různé formy: obligatorní / fakultativní; konzultativní / závazné; celostátní / regionální / lokální; iniciované zdola / shora
- nejčastěji ve Švýcarsku - průměrně 4 celostátní referenda ročně + další referenda kantonální či místní
- častá jsou referenda i v zemích jako je např. Itálie, Francie, Irsko nebo Dánsko
- referenda o otázkách spojených s evropskou integrací (vstup do EU, Maastricht, evropská ústavní smlouva, euro...)

Techniky přímé demokracii v reprezentativních demokraciích

Pozitivní nástroje

- **lidové shromáždění**
  - archaická forma v několika švýcarských obcích
- **lidová iniciativa**
  - možnost navrhnout zákon nebo iniciovat referendum zdola
- **plebiscit**
  - forma lidového zákonodárství, iniciována a vyhlášena parlamentem či vládou ad hoc

Negativní nástroj

- **lidové veto**
  - umožňuje lidu vyjádřit se pro potvrzení přijetí či zamítnutí zákona

Reprezentativní (zastupitelská) demokracie

- lid nositelem veškeré moci, kterou však nevykonává přímo, nýbrž prostřednictvím volených zástupců
- spojeno např. s Johnem Lockem, který také zastával tzv. smluvní teorii státu, ovšem člověk se touto smlouvou svých práv nevzdával navždy, ale jen na omezené období (v zásadě období volební);
- dalšími teoretiky jsou Robert Dahl, ale i Aristoteles se svým konceptem smíšené vlády
- dělba moci do tří složek: zákonodárné, výkonné a soudní

Reprezentativní (zastupitelská) demokracie

- zástupci dostávají určitý vymezený prostor pro autonomní rozhodování; lid však v žádném případě nepřenáší na zástupce svoji suverenitu, pouze se zavazuje, že bude respektovat vůli parlamentu jako vůli svoji
- parlament je nejen zástupcem, ale také reprezentantem lidu
- dvoustupňový model rozhodování
  - klíčovou roli hrají politické strany, mobilizující voliče, agregující zájmy jednotlivých skupin, přispívající k artikulaci požadavků a potřeb a podílející se na výběru politické reprezentace
- Obvykle spojována s liberální demokracií - rozhodně není to samé

AR 2021/2022

[vysoká škola]

MODERNÍ DEMOKRACIE. TYPY A MODELY DEMOKRACIE

Struktura

- Moderní demokracie - polyarchie
- Modely demokracie
- Typy demokracie

Moderní demokracie

- **Robert Dahl**

- hledání označení pro soudobý stav západních systémů, které se významně odlišují od demokratického ideálu – empirická teorie
- tzv. polyarchie (tento pojem se ale příliš nevžil a autor jej opustil)
- později se tedy pokusil definovat základní kritéria a instituce nutné pro to, abychom mohli pol. systém označit za plně demokratický

Instituce	Kritéria
Volení úředníci Svobodné, spravedlivé a časté volby Všeobecné volební právo Právo být volen Svoboda projevu Alternativní zdroje informací Svoboda shromažďování a sdružování	Volební rovnost Účinná participace Pochopení založené na informacích Kontrola programu démosem Univerzálnost

Vlny demokratizace

(Samuel Huntington a následovníci)

- **První vlna demokratizace (1828-1926)**

- americká a francouzská revoluce, rozšiřování volebního práva, vznik demokratických institucí, pravidelné volby, demokratizace tradičních politických systémů a vznik zcela nových demokracií po IWW
- Austrálie, Argentina, Belgie, Československo, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Chile, Itálie, Irsko, Island, Japonsko, Kanada, Kolumbie, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Německo, Norsko, Nový Zéland, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, USA, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Uruguay, Velká Británie

- **První zpětná vlna (po r. 1926)**

- hospodářská krize, vzestup komunismu, fašismu a nacismu
- Argentina, Belgie, Československo, Dánsko, Estonsko, Francie, Itálie, Japonsko, Kolumbie, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Německo, Norsko, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Španělsko, Uruguay

- **Druhá vlna demokratizace (1943-1962)**

- Po IIWW, rovnoprávnost žen, import demokracie do poražených států a vznik nových demokracií v důsledku dekolonizace
- Argentina, Barma, Belgie, Bolívie, Botswana, Brazílie, Československo, Dánsko, Ekvádor, Fidži, Filipíny, Francie, Gambie, Ghana, Guyana, Indie, Indonésie, Itálie, Izrael, Jamajka, Japonsko, Jižní Korea, Kolumbie, Libanon, Maďarsko, Malajsie, Malta, Nigérie, Pákistán, Peru, Rakousko, Spolková republika Německo, Srí Lanka, Trinidad a Tobago, Turecko, Uruguay, Venezuela

Vlny demokratizace

(Samuel Huntington a následovníci)

- **Druhá zpětná vlna (od konce 40. let a dále od konce 60. let)**
  - Studená válka, vojenské převraty
  - Argentina, Barma, Bolívie, Brazílie, Československo, Ekvádor, Filipíny, Fidži, Ghana, Guyana, Chile, Indie, Indonésie, Jižní Korea, Libanon, Maďarsko, Nigérie, Pákistán, Peru, Řecko, Turecko
- **Třetí vlna demokratizace (70.-90. léta 20. stol.)**
  - Autoritářské režimy a totalitní režimy se hroutí a/nebo demokratizují, rozpad bipolárního uspořádání; část státu zůstala v šedé zóně
  - Afghánistán, Albánie, Argentina, Bělorusko, Bolívie, Brazílie, Bulharsko, Československo, Ekvádor, Estonsko, Filipíny, Gruzie, Guatemala, Haiti, Honduras, Portugalsko, Chile, Chorvatsko, Indie, Irák, Jižní Korea, Kambodža, Keňa, Lesotho, Libanon, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Makedonie, Moldavsko, Mongolsko, Německá demokratická republika, Namibie, Nigérie, Nikaragua, Pákistán, Panama, Polsko, Peru, Rumunsko, Rusko, Řecko, Salvador, Senegal, Slovinsko, Srbsko/Černá Hora, Súdán, Surinam, Španělsko, Tchaj-wan, Turecko, Ukrajina, Uruguay, Východní Timor
- **Třetí zpětná vlna**
  - Afghánistán, Albánie, Bělorusko, Bolívie, Ekvádor, Filipíny, Gruzie, Guatemala, Haiti, Honduras, Irák, Kambodža, Keňa, Lesotho, Makedonie, Moldávie, Nigérie, Nikaragua, Pákistán, Rusko, Senegal, Súdán, Turecko
- **Čtvrtá vlna**
  - *Různě pojímaná – někdy sem patří demokratizace CEE, demokratizace režimů v Iráku a Afghánistánu, jindy tzv. arabské jaro, velmi nejistý výsledek*

Typy demokracie

- Spor reprezentativnosti a akceschopnosti (efektivity) – obojího nelze dosáhnout ve stejné míře
  - *Příklady jsou rozhodnutí Ústavního soudu ČR o neústavnosti částí volebního zákona z let 2001 a 2021*
- Žádná ze zemí nemá některý typ v čisté podobě!!!
- **Reprezentativnost** se pojí s typem **konsenzuálním**, kde převládá řešení konfliktů kompromisem, založeným na širokém podílu na rozhodování a konkurenci různých mocenských center (vč. decentralizace) - *příkladem je Švýcarsko, Nizozemsko, Belgie nebo některé severské země*
- **Akceschopnost** je spojena se systémem **westminsterským, neboli většinovým**, pro který je typické majoritní řešení konfliktů - většina vyhrává a prosazuje svůj názor, program - *příkladem je V. Británie nebo Francie*

Typy demokracie

- Dlouhodobá diskuse mezi odborníky, kde neexistuje konsenzus v otázce univerzálnosti toho či onoho typu
- Důležitá otázka při rozhodování o volbě a vhodnosti jednoho z typů pro konkrétní zemi - homogenita nebo heterogenita (segmentace) společnosti
  - v segmentované společnosti je vhodnější akcent na reprezentativnost a tudíž spíše konsenzuálním typ
  - v homogenní společnosti může být aplikován model westminsterský

Typy demokracie (Arend Lijphart)

Konsenzuální	Westminsterský
Velká koalice	Jednobarevná vláda
Rozptýlení moci	Převaha vlády
Bikameralismus	Monokameralismus
Multipartismus	Bipartismus
Více témat	Jedno téma
Poměrný volební systém	Většinový volební systém
Federace (decentralizace)	Unitární stát
Psaná ústava	Nepsaná ústava
Korporativismus	Pluralismus
Nezávislost centrální banky	Závislost centrální banky

Česko 2021 - ???

Konsensuální	Westminsterský
Velká koalice	Jednobarevná vláda
Rozptýlení moci	Převaha vlády
Bikameralismus	Monokameralismus
Multipartismus	Bipartismus
Více témat	Jedno téma
Poměrný volební systém	Většinový volební systém
Federace (decentralizace)	Unitární stát
Psaná ústava	Nepsaná ústava
Korporativismus	Pluralismus
Nezávislost centrální banky	Závislost centrální banky

[vysoká škola]

VLÁDNÍ SYSTÉMY V DEMOKRACII

Ladislav Mrklas

Dělba moci

- Dlouhá tradice v evropském politickém myšlení (Aristoteles, Cicero, sv. Tomáš Akvinský, středověk, reformace, Locke...)
- Horizontální (Ch.-L. de Montesquieu)
  - Výkonná
  - Zákonodárná
  - Soudní
- Vertikální
  - Centrum
  - Územní samospráva

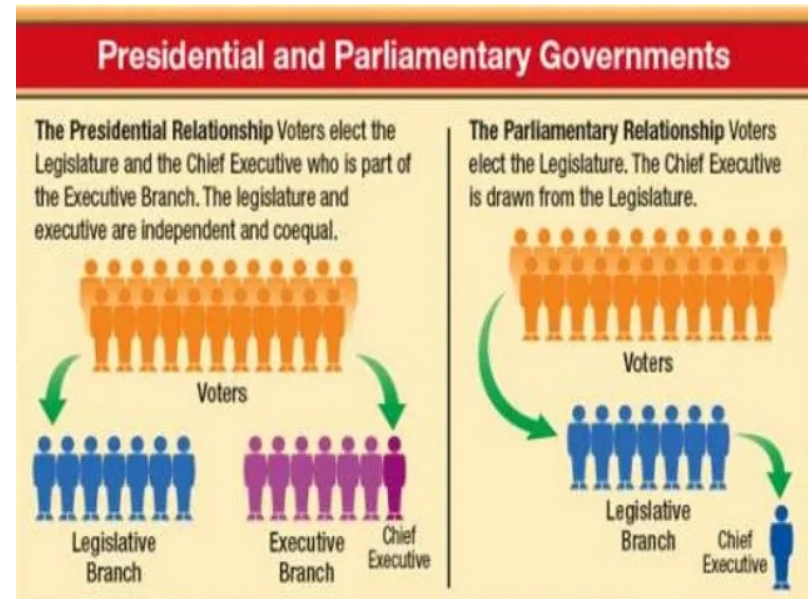
Formy vlády – dle horizontální dělby moci

Základní klasifikace

- **Prezidentský** – striktní dělba
- **Parlamentní** – pružná dělba

Další klasifikace, jež nejsou všeobecně přijímány

- **Poloprezidentský** – střední cesta
- **Direktoriální** – koncentrace moci

O co vlastně jde – které faktory brát v úvahu

- 1) Ústavu a zakotvení jednotlivých orgánů, jejich postavení, pravomocí a souvztažností s jinými orgány
- 2) Institucionální podmínky, především typ volebního systému
- 3) Strukturu společnosti
- 4) Politickou kulturu
- 5) Systém politických stran

(Duverger: „Kdo zná klasické ústavní právo a nezná roli stran, vidí současné politické režimy zkresleně; kdo zná naopak roli stran a nezná klasické ústavní právo, vidí současné politické režimy sice neúplně, ale přesně.“)

Protože...

Kromě ústavních předpokladů, volebních a stranických systémů je velice podstatnou kategorií reálná politická moc a její dělba (Machiavelli, Weber, Habermas).

*osobnosti / strany / zájmové skupiny (lobby) / elity /
(formální/neformální) instituce / společnost a její
vztah k politice*

Parlamentarismus – hlavní rysy

- **pružná dělba moci** (resp. oddělení mocí není striktní)
  - vzájemné přímé působení
  - členové vlády bývají velmi často členy parlamentu
- **svrchovanost zákonodárné moci, které je vláda odpovědná**
  - Vlády jmenovány se souhlasem parlamentu, fungují jedině s jeho podporou, parlament je může odvolat
    - „destruktivní“ hlasování o nedůvěře
    - konstruktivní hlasování o nedůvěře (SRN, Španělsko, Slovinsko, Polsko, Maďarsko)
    - odmítnutí důvěry
- **možnost exekutivy (za jistých okolností) rozpustit parlament**

Parlamentarismus – další rysy

- **dualismus výkonné moci**
  - prezident/panovník vs. vláda a premiér)
- může fungovat v podmínkách
  - **monarchie** (prototypem Velká Británie)
  - **republiky** (prototypem Francouzská III.republika)
    - přímo volený prezident
    - nepřímo volený prezident

Pružná dělba moci

- Prolínání zákonodárné a výkonné moci
- Nejvíce v britském typu parlamentarismu
  - bipartismus
  - většinový volební systém
  - parlamentní volby jsou současně volbami premiéra
  - šéf vlády de facto ovládá i dolní sněmovnu (šéf vlády = předseda strany, která má v dolní sněmovně absolutní většinu křesel)
  - člen vlády musí být (až na výjimky) členem dolní sněmovny
  - Walter Bagehot – tajemství akceschopnosti britského parlamentarismu spočívá právě v tomto prolínání či spojení moci
- ČR – ústava umožňuje slučitelnost vládní a parlamentní funkce

Prezidentský režim – základní principy

- striktní dělba exekutivy a legislativy
- přímá legitimita parlamentu i prezidenta
  - obvykle přímá volba prezidenta (pozor však na USA)
- jednohlavá exekutiva – prezident
- neodvolatelnost prezidenta z politických důvodů
- nerozpustitelnost parlamentu
- přísná inkompatibilita členství v legislativě a exekutivě

Prezidentský režim – základní principy

- na rozdíl od parlamentarismu s jedním ohniskem moci v parlamentu zde najdeme konkurenci několika center moci
- striktní dělbu moci doplňuje systém „brzd a protivah“ (checks and balances)
  - prostředky vzájemného vyvažování moci, aby jedna nemohla nabýt vrchu ani zcela opanovat politická rozhodnutí
  - prezident potřebuje pro řadu svých rozhodnutí souhlas parlamentu a opačně to platí úplně stejně
  - příkladem je schvalování rozpočtu kongresem na jedné a podepisování zákonů prezidentem na druhé straně

Poloprezidentský režim – základní principy

- moc je oddělená striktněji než v parlamentarismu, ale méně striktně než v prezidentském režimu
- přímou legitimitou disponuje jak parlament, tak i přímo volený prezident
- hlava státu (prezident) je volena všelidovou volbou na pevné funkční období
- prezident má své specifické sféry vlivu a pravomoci (typicky v oblasti zahraniční politiky, branných otázkách...)

Poloprezidentský režim – základní principy

- exekutiva má dvě hlavy:
  - prezidenta nezávislého na parlamentu - není oprávněn vládnout sám či přímo; jeho vůle musí být tlumočena vládou a přes její rozhodnutí
  - premiéra (+ kabinet) závislého na parlamentu, avšak nezávislého na prezidentovi
  - duální struktura autority umožňuje různé vyvažování a přesuny mocenské převahy v rámci exekutivy
- klíčový je právě vztah mezi prezidentem a premiérem v rovině stranické příslušnosti a pozice:
  - období souhlasných většin
  - období nesouhlasných většin (kohabitace)

Direktoriální režim – základní principy

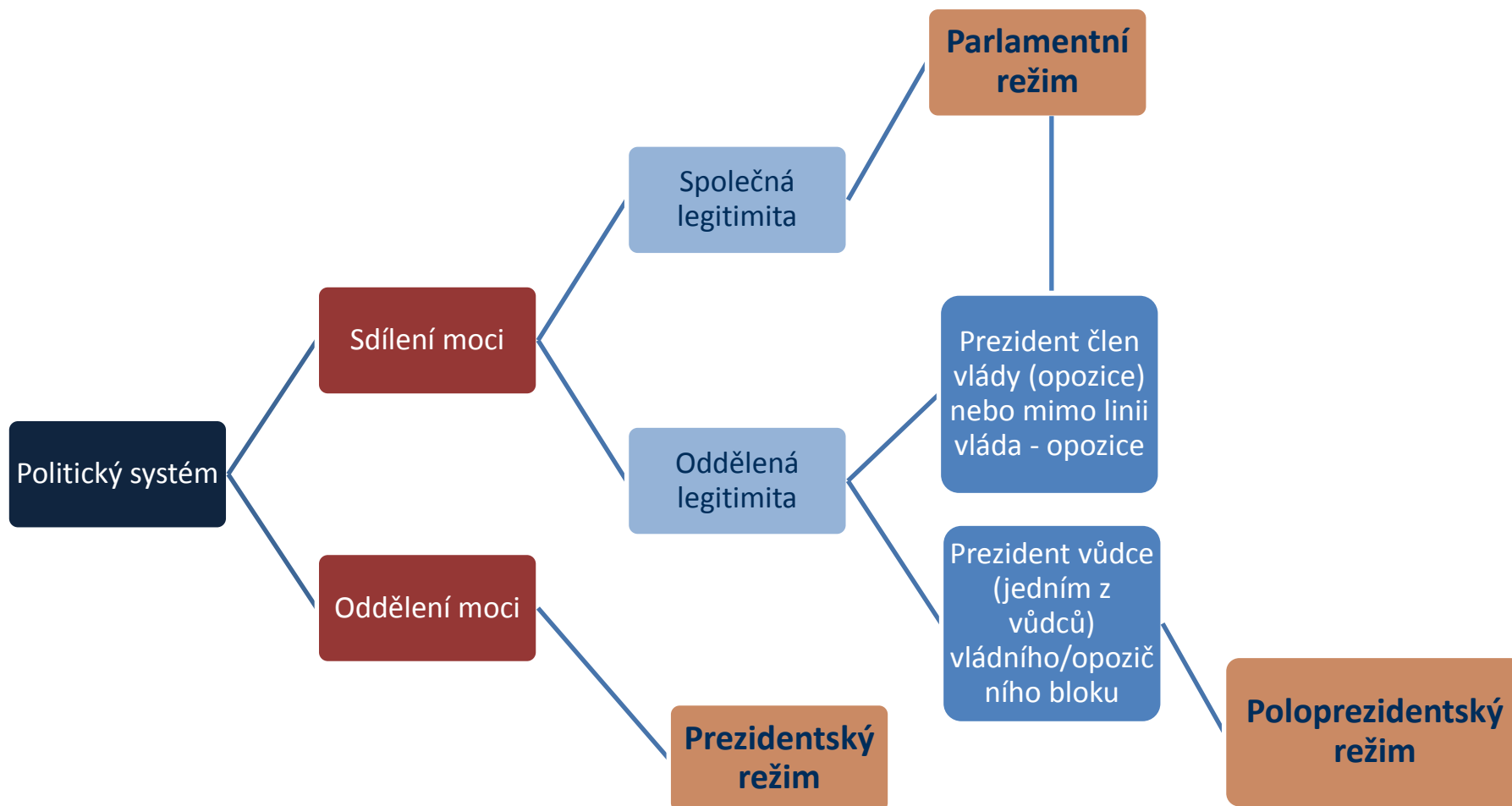
- Švýcarsko – systém *sui generis*
- koncentrace moci v rukou parlamentu – odtud jiné názvy - systém vlády shromáždění /konventu)
- členové vlády jsou jednotlivě voleni oběma komorami parlamentu
- vláda je po svém zvolení prakticky nesesaditelná
- exekutiva ale nemůže parlament rozpustit
- prezident – velmi slabý
  - volen parlamentem z členů vlády na 1 rok, předseda vládě

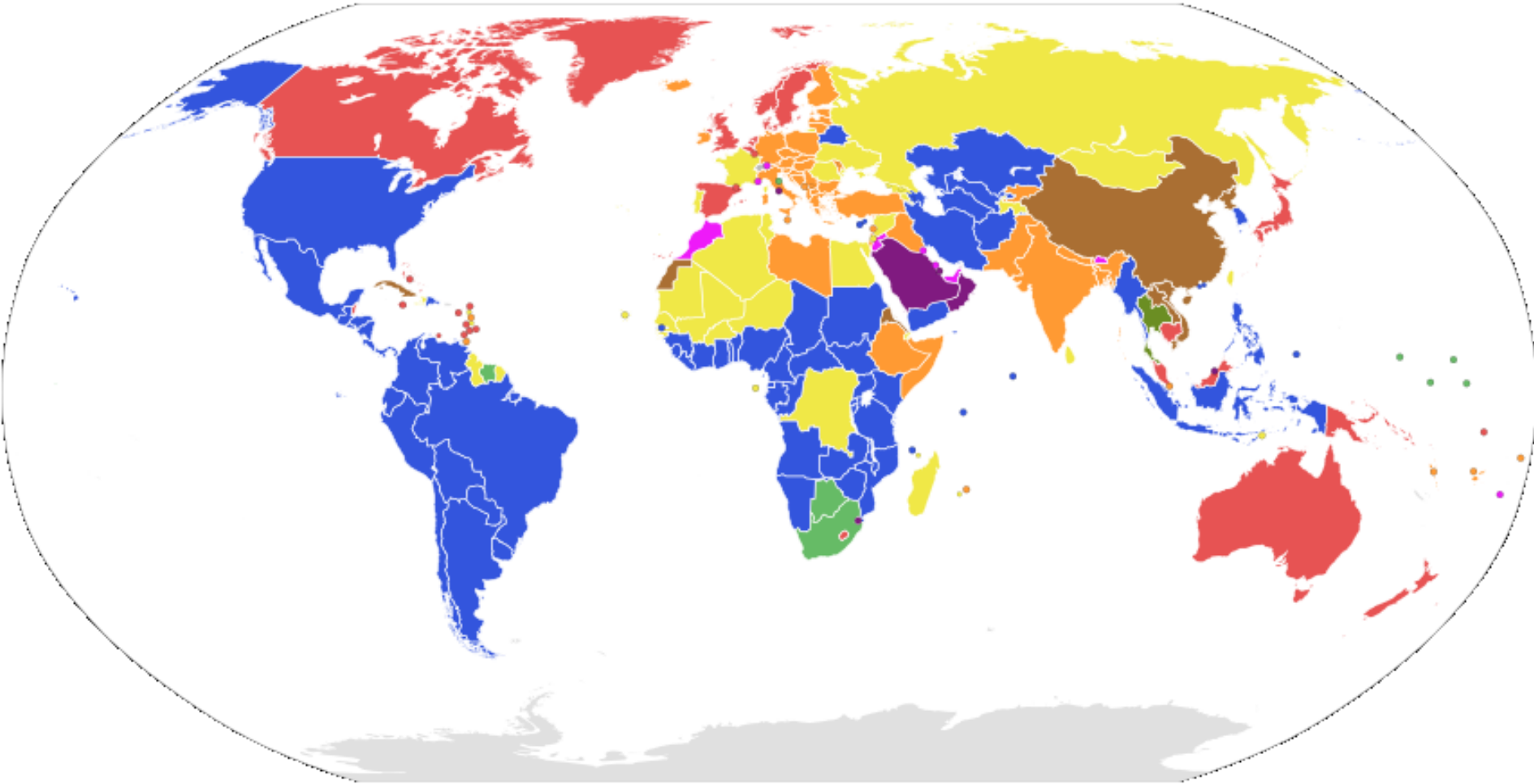
Diskutabilní momenty a faktory

- Jsou poloprezidentský režim a direktoriální režim podskupinami nebo specifickými typy?
- Přímá volba hlavy státu jako klasifikační faktor?
- Formální a faktická podoba výkonu moci
- Otázka využívání pravomocí v praxi
- Úloha dalších ústavních institucí – ústavní soud, centrální banka, druhá komora parlamentu a její charakter, pravomoci a síla
- Územní členění státu a role samosprávy

Klasifikace s důrazem na postavení hlavy státu (Cheibub + Hloušek-Kopeček-Šedo)

Mapa forem vlád ve světě

Srovnání režimů

	parlamentní	poloprezidentský	prezidentský
Možnost odvolat exekutivu	Ano	Ano	Ne
Rozpuštělnost parlamentu	Ano	Ano	Ne
Exekutiva de facto řídí legislativu	(Ano)	(Ano)	Ne
Zákonodárská iniciativa exekutivy	Ano	Ano	Ne
Právo veta ze strany exekutivy	Ano (slabé)	Ano (slabé)	Ano (silné)
Kdo stojí v čele exekutivy	Premiér	Premiér a/nebo prezident	Prezident
Volba hlavy státu	Není nebo obvykle nepřímá	Přímá	(přímá)
Specifické pravomoci hlavy státu	Ne	Ano	(ano)
Inkompatibilita exek. a legisl. funkcí	Ne	Ne	Ano

[vysoká škola]

POLITICKÉ STRANY

Ladislav Mrklas

- Politické strany
  - Účastní se voleb
  - Cílem – dobytí politické moci
- Zájmové skupiny
  - Neúčastní se voleb
  - Cíl – vykonávat vliv na stát, mocenské orgány, politické strany
  - Mohou se politickými stranami stát
  - Odbory
  - Zástupci průmyslu
  - Zájmová sdružení (sportovci, pacienti, dopravci)
- Politická hnutí
  - Široce definovaný fenomén
  - Oproti politickým stranám jsou méně organizována
  - Oproti politickým stranám mají méně koherentní program
  - Například: Solidarita, Občanské fórum
- Masmédia
  - Tisk, rozhlas, televize, internet, blogy
  - „videopolitika“ (G. Sartori)

- Klíčoví aktéři demokratického politického procesu
- Drtivá většina liberálních demokracií ve světě se neobejde bez politických stran
  - *Výjimky tvoří Nauru, Marshallovy ostrovy či Tuvalu - demokratické země bez existence politických stran*
- Politické strany tvoří v moderních konsolidovaných i v nově vzniklých demokraciích páteř demokratického rozhodování
- Historicky se strany ukázaly jako nejefektivnější způsob reprezentace zájmů společenských skupin a prosazování jejich cílů
- **Vládnutí v demokratických režimech = vláda politických stran**

LaPalombara, Weiner (1966)

- trvalá organizace, tj. organizace, která pravděpodobně přežije své současné vůdce;
- dobře zařízená a zjevně trvalá místní organizace, udržující pravidelné a rozmanité vztahy na celostátním měřítku;
- rozhodná vůle celostátních a místních vůdců organizace dosáhnout a vykonávat moc, ať už sami nebo s jinými, a nikoli pouze moc ovlivňovat;
- snaha vyhledávat lidovou podporu ve volbách nebo jiným způsobem.

Sartori (1976)

- strana je jakákoli politická skupina, která se představuje ve volbách a je schopna prostřednictvím voleb umístit kandidáty do veřejných úřadů

Pedersen (1982)

- organizace, jakkoli slabě či silně organizovaná, která buď nominuje kandidáty do veřejných funkcí, nebo která alespoň tento záměr deklaruje

Funkce

- Formulace cílů
- Artikulace a agregace zájmů
- Mobilizace společnosti
- Socializace politiky a stabilizace vládních orgánů
- Funkce opozice

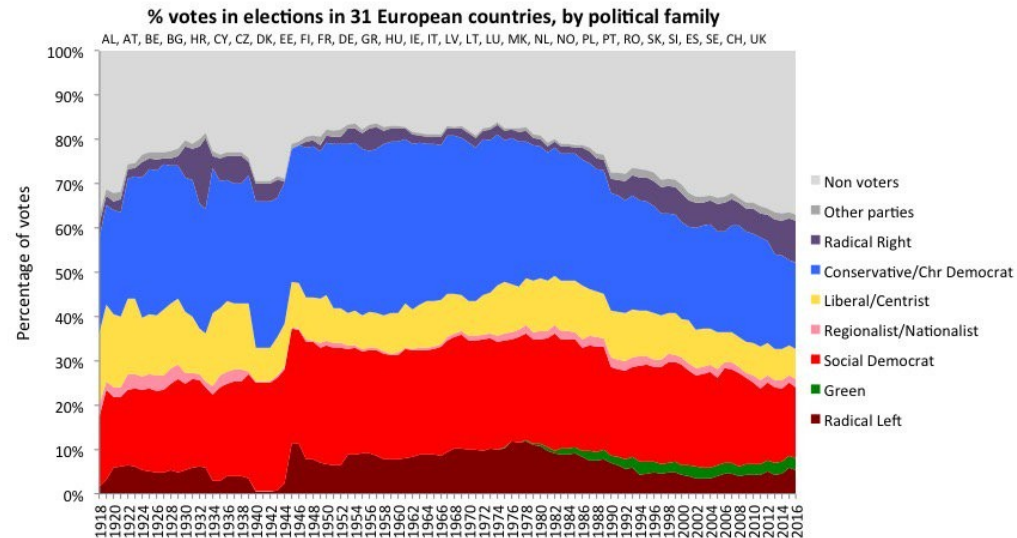

Typy a klasifikace politických stran - kritéria

- Ideologie
- Cíle
- Organizační struktura
- Historický vývoj
- Původ a vznik
- Pozice ve stranickém systému
- Vztah k režimu
- Velikost strany

Klasifikace podle ideologie

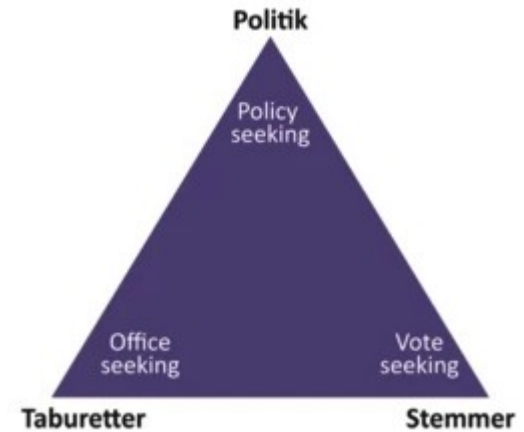
- koncept stranických rodin (Klaus von Beyme, 1985)
  - Liberální a radikální strany
  - Konzervativní strany
  - Socialistické a sociálně demokratické strany
  - Křesťansko-demokratické strany
  - Komunistické strany
  - Agrární strany
  - Regionální a etnické strany
  - Extrémně pravicové strany
  - Ekologické strany

Klasifikace podle cílů politické soupeření

- Vote-seeking
- Policy-seeking
- Office-seeking

- přímé versus nepřímé
  - individuální členství
    - typické pro elitní strany a později i strany nově vzniklé
  - kolektivní členství
    - odbory, spolky, zájmové organizace
    - typické pro masové strany socialistického, agrárního a křesťanskodemokratického typu
- centralizované versus decentralizované
  - zpravidla závisí na okolnostech vzniku – době a typu – volební a parlamentní X mimovolební a mimoparlamentní X odštěpení nebo sloučení
  - může se však měnit v čase
- strany volebního typu
  - souvisí se specifickou konstrukcí politického systému – např. prezidentským režim

Klasifikace podle historického vývoje

- **Strany mas**
  - Typickými příklady jsou dělnické strany
- **Strany kádrů/notáblů (M. Duverger)**
  - Strana osobností, nízký počet členů
- **Catch-all strany (O. von Kirchheimer 1966)**
  - Oslabení role ideologie
  - Oslabení role řadových členů na úkor vedení strany
  - Oslabení vztahu strany k určité sociální skupině
  - Posílení vazby na zájmové skupiny za účelem financování

Klasifikace podle původu – institucionalistický přístup (M. Duverger)

- **Volební a parlamentní původ strany**
  - Elitní strany (strany kádrů či notáblů)
  - Volební výbory
  - Parlamentní kluby - zůstávají klíčovou mocenskou komponentou
  - Vyšší míra decentralizace a individualizace, silná role lídra
- **Mimovolební a mimoparlamentní původ strany**
  - Masové strany
  - Báze existujících zájmových či nátlakových organizací (odborníky, komory, intelektuálové, zednáři, církve, veteráni, politické ligy, tajné společnosti apod.)
  - Přeměna ve stranu, organizační struktura přejata
  - Více centralizované - místní pobočky vznikají shora - silná kolektivní *vedení*

Klasifikace podle původu – institucionalistický přístup (M. Duverger)

- **Strany vzniklé sloučením nebo odštěpením**
    - Mohou vznikat v různých fázích vývoje stranického systému
    - Souvisejí s celou řadou faktorů:
      - frakcionalizací stran,
      - vznikem nových strukturálních konfliktů ve společnosti,
      - personální poměry ve straně,
      - otřesem důvěry ve strany a nutností nově oslovovat,
      - změnou vzorců chování v rámci stranického systému
-
- *Specifické případy: USA (spíše prezidentský než parlamentní původ), demokratizující se země, země třetího světa...*

Klasifikace podle původu – sociální – strukturální přístup

- **Sociální konflikty**

- politické strany vznikají z tohoto konfliktu a představují reprezentaci jedné nebo obou stran konfliktu

- **Sociální třídy**

- vznikají v důsledku stratifikace, spoluvytvářejí, kolektivní identity a ty jsou živnou půdou pro vznik organizací s potenciálem transformovat se do stran
- M. Duverger a jeho přirozené dualismy; světová revoluce a komunisté, zahraniční politika
- S. Rokkan a M. S. Lipset - koncept „cleavages“
- D.-L. Seiler - genealogická klasifikace stran
- R. Inglehart - „silent revolution“ - materialismus versus postmaterialismus

Koncept konfliktních linií (Rokkan/Lipset)

- Každé politické soupeření může vyprovokovat vznik *konfliktní linie* (cleavages) – když je dost silné, může dojít k rozčlenění společnosti na segmenty, které pak v politice reprezentují politické strany
- Soudobá podoba stranických systémů je výsledkem historických procesů uvnitř společností – reformace, národní revoluce, průmyslová revoluce, mezinárodní revoluce 1917
- Strany a jejich systémy vznikly jako důsledek vytváření vazeb mezi skupinami voličů politickými stranami, jež reprezentují jejich zájmy

Základní sociální konfliktní linie

	Teritoriální dimenze	Funkcionální dimenze
Národní revoluce	Centrum - periferie	Stát - církev
Průmyslová revoluce	Město - venkov	Vlastníci – pracující

Typy stran vzniklé konfliktními liniemi

Centrum – periferie <i>Regionální (autonomistické, separatist.) strany</i>	Stát – církev <i>Křesťanské strany</i>
Město – venkov <i>Agrární strany</i>	Vlastníci – pracující <i>Sociálnědemokratické strany</i>

Politické konfliktní linie

- Mezinárodní revoluce – reakce na bolševickou revoluci v Rusku – vznik komunistických stran
- Vztah k demokratickému systému – fašistické a nacistické strany – občanská společnost X stát
- Inglehart – postmateriální X materiální hodnoty a vznik stran zelených
- Evropeizace – proevropské X protievropské
- Globalizace – antiglobalizační levice / pravice

Politické pozice v systému

G. Sartori – koncept relevance politických stran (1976)

- Rozlišení politických stran podle jejich významu a role v rámci stranického systému
- **Relevantní strany** – hrají roli v rámci stranického systému
  - Koaliční potenciál – strany jsou brány v potaz jako potenciální účastník procesu vytváření vládních koalic
  - Vyděračský potenciál – anti-systémové strany- jejich existence ovlivňuje chování a taktiku prosystémových stran
- **Anti-systémové strany** – strany jejichž cíle, ideologie a východiska jsou v zásadním rozporu s demokratickými principy; usilují o svržení stávajícího systému a nahrazení jiným systémem
- **Extrémní strany** – strany na kraji politického spektra
- **Extrémistické strany** – strany, které prosazují extrémistickou politiku

Monotematické strany

„*single-issue party*“

- Strany, které se profilují pouze v 1 klíčové otázce
- Trvalejší strany nuceny formulovat komplexní program
  - strany zelených
    - Německo, Švédsko, Rakousko
  - „proti-evropská“ hnutí
    - Lidové hnutí proti Evropské unii (Dánsko)
    - Červnová listina (Švédsko)
  - antiimigrační strany
    - Listina Pima Fortuyna (Nizozemsko)
    - Demokraté Švédska (Švédsko)

Klasifikace politických stran podle velikosti

- Kritéria
  - Podíl hlasů
  - **Podíl mandátů - má největší vliv na postavení ve stranickém systému**
  - Počet členů
- Numerický přístup
  - Jean Blondel - velké min. 40%, malé 10%, střední 15-20%, velmi malé 5 a méně %
  - Peter Mair - malá strana - 1-15% ve třech po sobě jdoucích volbách

[vysoká škola]

STRANICKÉ SYSTÉMY

Ladislav Mrklas

Stranické systémy

- systémy politických stran a jejich vzájemných vztahů, které charakterizují především:
  - počet politických stran v rámci politické soutěže
  - síla politických stran
  - relevance politických stran
  - ideologická vzdálenost stran (polarizace)

Stranické systémy a soutěž

- Stranické systémy se svobodnou soutěží stran
- Stranické systémy bez svobodné soutěže stran:
  - Systém jediné strany
  - Systém hegemonické strany

---

základní hranice leží mezi systémem jediné strany a více stran, kam patří již systém dvou stran

Počet stran

- výchozí kritérium pro klasifikace stranických systémů
  - **monopartismus** (systémy jediné strany nebo systémy státostrany)
  - **bipartismus** (systém dvou stran)
  - **multipartismus** (systém více než dvou stran)
- Toto rozlišení najdeme již v roce 1896 v práci Lawrence Lowella

Další proměnné stranických systémů

- Velikost stran – první typologii založenou na počtu a velikosti stran představil
  - *Jean Blondel (1968)*
    - dvoustranický systém
    - systém dvou a půl strany
    - multipartismus s dominantní stranou
    - multipartismus bez dominantní strany
      - dominantní strana má alespoň 40% hlasů a zpravidla má dvakrát více hlasů než druhá nejsilnější strana

Sartoriho typologie

2 proměnné pro analýzu stranických systémů

- Počet stran - **formát** – vztahuje se k počtu relevantních stran
- Polarizace – **mechanismus** – vztahuje se k reálnému fungování systému
- Typy:
  - ❖ *system jediné strany*
  - ❖ *system hegemonické strany*
  - ❖ *system predominantní (převládající) strany*
  - ❖ *bipartismus (system dvou stran/dvoustranický system)*
  - ❖ *umírněný pluralismus*
  - ❖ *polarizovaný pluralismus*
  - ❖ *atomizovaný pluralismus (zhruba více než 10 stran)*

System jediné strany

- V praxi existuje pouze 1 legální strana
- Liší se podle míry intenzity ideologie a míry mobilizace mas:
  - System totalitní strany
  - System autoritářské strany
  - System pragmatické strany

System s hegemonickou stranou

- Autorem konceptu hegemonické strany polský politolog Jerzy Wiatr – koncept k popsání stranického systému v Polské lidové republice před rokem 1989
- Povolena existence dalších politických stran (tzv. satelitní strany)
- Absence skutečné soutěže stran
- Systémy národní fronty
- Přítomnost ostatních stran má budit zdání soutěže, svobody, legitimacy
- 2 podtypy hegemonické strany:
  - Ideologicko-hegemonická strana (PSDS v Polsku)
  - Pragmaticko-hegemonická strana (Institucionální revoluční strana v Mexiku)

System predominantní strany

predominantní = převládající

- Strana, která minimálně třikrát za sebou získá absolutní většinu v parlamentu
- Soutěživý systém
- Jednobarevná vláda
- Ostatní strany dočasně ztrácejí svou relevanci, ale kdykoli je možná alternace
  - *trvale – např. sociální demokracie v severských zemích*
  - *dočasně – New Labour v UK, španělstí socialisté*

Bipartismus

- Soutěž 2 relevantních stran
- Široce orientované/rozkročené stran
- Jedna ze stran je vždy schopna získat absolutní většinu křesel v dolní komoře
- Jednobarevné vlády
- Alternace, resp. potenciál pro alternaci
- Slabá polarizace
- Unimodální rozdělení voličů
- Dostředivý směr soutěže

Umírněný pluralismus

- 3-5/6 relevantních stran
- Mechanismus podobný mechanismu bipartismu
- Bipolární charakter
- Alternace bloků stran
- Koaliční vlády
- Nízká polarizace
- Dostředivá stranická soutěž

Polarizovaný pluralismus

- Více než 5/6 relevantních stran
- Relevantní antisystémové strany
- Bilaterální opozice
- Silný střed
- Silná polarizace
- Převaha odstředivých tendencí
- Silná ideologizace politiky ve společnosti
- Nezodpovědné opoziční strany
- Periferní obměna vlády
- Imobilismus

Polarizovaný pluralismus

- Více než 5/6 relevantních stran
- Relevantní antisystémové strany
- Bilaterální opozice
- Silný střed
- Silná polarizace
- Převaha odstředivých tendencí
- Silná ideologizace politiky ve společnosti
- Nezodpovědné opoziční strany
- Periferní obměna vlády
- Imobilismus

- Koalice – partnerství 2 a více aktérů
- Typy koalic:
  - Volební
  - Legislativní
  - Vládní
- Teorie navazuje na teorii racionální volby a teorii her
- Co je racionální?
  - Dosažení maxima cílů za vynaložení minima nákladů
  - Cíle: peníze, moc, křesla v parlamentu, křesla ve vládě
  - Náklady: úsilí, peníze, čas, kompromisy...
- V teorii koalic: zajištění potřebné legislativní většiny k prosazení návrhů vlád

- Proměnné:
  - Většina
    - Většinové
    - Menšinové
  - Počet partnerů
    - Jeden
    - Více - minimální vítězná koalice/nadbytečná koalice
      - ❖ „Velká koalice“
  - Ideologická a programová blízkost
    - Ideově propojené
    - Ideově nepropojené

[vysoká škola]

VOLBY A VOLEBNÍ SYSTÉMY

Ladislav Mrklas

Volby jako způsob výběru kandidátů (politických uskupení)

Volby jako výběr kandidátů

- Personalizace volby a personalizace politiky, její výhody a nevýhody
  - Modely a systémy založené na personalizaci
  - Přímá volba a její úskalí
-
- Role politických stran při volbách
  - Volby jako výběr politického uskupení

Volby jako způsob výběru programu (politické agendy)

Volby jako forma výběru programu

- Souvisí se strukturou základních konfliktů ve společnosti, které mohou být dlouhodobé i krátkodobé
- Vliv na strukturu politických stran a stranického systému – vzorec stranické soutěže
- Řešení konkrétních problémů versus velké politické ideologie

Volby jako symbol demokracie

(„svátek demokracie“)

Svátek demokracie

- Otázka volební účasti a neúčasti („hlasování nohama“)
- Četnost voleb a jejich termín (*případně další podmínky – alternativní formy hlasování aj.*)
- Další formy politické participace – instrumenty přímé demokracie, petice, nestandardní formy...

Volby jako legitimace

Volby jako způsob integrace společnosti

Volby jako forma kontroly

Volby jako prostředek změny

Volby jako výraz konkurence

Volby koho (čeho)

Limity voleb

Volby a jejich zneužití / zneužívání

Alternativy vůči volbám I.

- Uzurpace
- Ustavení rodem (dědictví) - v současnosti dědičné monarchie, horní komory
- Ustavení z titulu jiné funkce (ex offio) - virilní členové - horní komory
- Jmenování - horní komora, nejčastěji jmenovaná hlavou státu
- Konkurz - o obsazení rozhoduje ad hoc jmenovaná komise

Alternativy vůči volbám II.

- Aklamace - kolektivní vyjádření souhlasu či nesouhlasu s rozhodnutím
- Kooptace - o doplnění orgánu, kde se uvolnil určitý počet křesel, rozhodují členové tohoto orgánu
- Plebiscit - hlasuje se jen o jedné alternativě (osobě) - pro/proti
- Losování - antika - rozhodnutí vyšší mocí; současnost - rozhodování v případě remízy - faktor štěstí

Základní roviny voleb

- **Volební právo** - úzká souvislost s ústavním (příp. i správním) právem
- **Volební systém** - specifická subdisciplína politologie
- **Volební chování** - sociologie politiky

Vývoj atributů volebního práva

Všeobecné volební právo

- každý občan má právo volit a nepřímo se podílet na politické řízení společnosti - rozšíření evoluční i revoluční cestou
- postupné rozšiřování práva - cenzy (majetkové, daňové, rasové...)
- dva kroky: nejprve všeobecné jen pro muže, teprve později a postupně i pro ženy
- ženy nejprve Wyoming (1869), Nový Zéland (1893), v Evropě Finsko (1906), ...ČSR (1918)..., USA (1920)... v katolických zemích Evropy až po 2. sv. válce... Švýcarsko až 1971 (polokanton Appenzell-Innerrhoden až 1991), Lichtenštejnsko 1984
- přelomová data - 1789 (Francie) a 1848 (Švýcarsko)

Vývoj atributů volebního práva

Omezení všeobecnosti v současnosti

- Státní občanství - prolomení v zemích EU (eurovolby, komunální volby)
- a/nebo trvalý pobyt
- Odsouzení od jisté výše trestu
- Pozbytí způsobilosti k právním úkonům
- Diskuse o dalších omezeních (rozšíření)
  - Věk pro aktivní VP - povětšinou 18 let, 16 let v Brazílii a Rakousku (z nedem. zemí Kuba, Írán)
  - Více hlasů osobě, která je zákonným zástupcem dítěte - rodič hlasuje vícekrát, vedle svých hlasů má hlasy za své děti
  - Otázka kauce u pasivního VP

Vývoj atributů volebního práva

Rovné

- Každý občan má hlas se stejnou hodnotou - opakem byl např. kuriový systém
- Poprvé uplatněno společně s všeobecným ve Švýcarsku (1848 - ale jen muži), natrvalo poprvé ve Francii (1870), Německu (1871), Rakousko-Uhersko (1907)..., v UK až 1948
- Čistá rovnost jen v teorii - viz nestejně velké volební obvody...

Nerovnosti v hlasování

- De iure: přidělení více hlasů určitým skupinám voličů, rozdělení voličů do několika skupin, s razantními rozdíly v počtu voličů připadajících na 1 posl.
- Volební obvody - gerrymandering - manipulace s hranicemi v.o. (klasický/dvoustranický); malapportionment - vymezení různě velkých obvodů tak, aby jisté obvody vysílaly do zast. sboru více zástupců, než by odpovídalo jejich lidnatosti

Vývoj atributů volebního práva

Přímé

- Opakem nepřímého založeného na volbě volitelů, kteří vybírali poslance - v některých případech až do dneška
- V průběhu 19. století ve většině zemí
- Dnes častá nepřímá volba hlavy státu (parlament/volební sbor), resp. horní komory parlamentu (kvazihorní komory)

Tajné

- Opatření proti volební manipulaci
- Poprvé Francie 1789 (zástupci 3. stavu), pak Jižní Austrálie 1856 natrvalo
- Totalitní režimy 20. století tuto podmínku zpravidla nedodržovaly, resp. dodržovaly jen formálně

Volební právo versus volební povinnost

- Volební právo jako veřejná funkce (veřejný zájem) → povinnost
- Volební povinnost v řadě zemí zůstala - v Evropě např. Belgie, Itálie...
- Trestem za neomluvenou neúčast je nejčastěji pokuta, případně ztráta volebního práva v případě opakované neúčasti

Ideální model vývoje voleb v pěti fázích (S. Rokkan)

- *Období před Velkou francouzskou revolucí* – místní a provinční volební praktiky, volby politických orgánů byly vázány na korporativní pojetí politického člověka (šlechta, duchovenstvo, cechy)
- *Období po VFR* – období celosvětové standardizace pravidel; VP se přestává vázat pouze na příslušnost k určitému stavu - rozhodující je ekonomická síla voliče (majetek, vysoký příjem, daně)
- *Vstup mas do politiky* – volební právo se stává všeobecným (ve smyslu pro muže), ne však stále rovným, roli hraje gramotnost a usedlost voličů, ekonomické podmínky nemají vliv na všeobecnost, na rovnost však stále ano – existence kuriového systému a pluralitní hlasování (více hlasů)
- *Odstranění všech ekonomických a sociálních překážek* – stále zůstává odlišná váha hlasů, geografické zvýhodňování
- *Uznání univerzálního a rovného volebního práva* – rozšíření na ženy a mladé lidi

Vývoj všeobecného volebního práva (S. Rokkan)

Vstup do jednotlivých období šel ruku v ruce s postupující demokratizací a překračování tzv. prahů:

- *práh legitimace* (oprávnění) – obyvatelé obdrželi první politická práva (shromažďování, sdružování, svoboda projevu)
- *práh inkorporace* (začlenění) – neprivilegovaným vrstvám bylo přiznáno právo participovat na volbě politických zástupců
- *práh reprezentace* (zastoupení) – snižování překážek bránících vstupu nových politických sil do parlamentu
- *práh exekutivní moci* – do parlamentu a případně vlády se mohou prosadit zástupci všech občanů od jistého věku

Tradiční formy hlasování

- Tištěný volební lísek
- Mechanický sčítací stroj
- Děrný štítek
- Optické snímání hlasů
- Elektronické hlasování ve volebních místnostech

Alternativní formy hlasování

- Jedna z možností jak zvýšit volební participaci
- Zastánci i kritici

Formy:

- Korespondenční hlasování (ve Švýcarsku 2003 až 69% voličů; v některých státech USA zavedeno všeobecné korespondenční hlasování: Washington, Oregon...)
- Hlasování prostřednictvím telefonu
- Hlasování prostřednictvím digitální TV
- Hlasování SMS zprávami
- Internetové (elektronické) hlasování - nejdále Estonsko 2007

Diskuse o významu volebních systémů

Roviny diskuse:

1. Ovlivňuje stranický systém a model vládnutí více volební systém, anebo struktura společnosti a politická kultura?
2. Ovlivňuje volební systém i další vlastnosti stran a stranického systému (struktura, leadership, frakce...)?
3. Existuje ideální volební systém?
4. Existuje univerzální volební systém?
5. Má politická reprezentace legitimní právo volební systém měnit? A popř. v jakém směru?
6. Do jaké míry je legitimní omezit politickou pluralitu na výstupu (tedy reprezentaci)?

Proměnné volebních systémů

Základní proměnné

- *Princip přepočtu hlasů na mandáty*
  - Vítěz bere vše - většinový
  - Mandáty dle poměru hlasů - poměrný systém
  - Kombinace obou částí s významným podílem každého z nich - smíšený systém
- *Velikost volebního obvodu*
  - Jednomandátový - takřka vždy většinový systém
  - Vícemandátové - většinový nebo poměrný

- Vedle struktury společnosti a existujících „cleavages“ hlavní faktor, který ovlivňuje formát a mechanismus stranického systému, tedy:
  - *počet relevantních stran,*
  - *jejich sílu,*
  - *jejich interakce (formování a fungování vlád, charakter opozice, koaliční vzorce... ostrakizaci)*
  - *organizační strukturu stran.*

- **Většinové systémy**
  - veškeré mandáty jsou na úrovni obvodu přidělovány jedné kandidátní listině (kandidátovi)
- **Systémy poměrného zastoupení**
  - na úrovni obvodu jsou mandáty děleny v souladu s poměrem hlasů mezi kandidátkami
- **Smíšené systémy**
  - část mandátů je přidělována dle většinové, část dle poměrné techniky - obě musejí mít reálný vliv na volený orgán (např. 5 %)

- Přidělují mandát vítězi (vítězům)
- Pokud se ve volebním obvodu rozdělují více mandátů, není jejich snahou rozdělit je v poměru, nýbrž většině hlasů
- Dále se dělí na (možnost různých kombinací):
  - *Relativně většinové*
  - *Absolutně většinové*
  - *Jednokolové*
  - *Dvoukolové (TRS)*

Většinové systémy

Počet kol / charakter většiny	Relativní většina	Absolutní většina
Jednokolový	FPTP, (BV/PBV)	AV
Dvoukolový	TRS s (částečně) otevřeným 2. kolem	TRS s uzavřeným 2. kolem

- Velká variabilita proměnných:
  - *Velikost volebního obvodu (2-x)*
  - *Volební formule (přepočítavací metody)*
  - *Počet skrutinií*
  - *Volební klauzule*
  - *Prémie*
  - *Charakter kandidátky (míra personalizace)*
- Důsledkem je nestejně silná reprezentativita a proporcionalita – SPZ může mít proporční i většinový efekt!!!

- Nejdůležitější proměnná volebních systémů - „district magnitude“ (M)
- Označuje počet mandátů, které se rozdělují ve volebním obvodu
- 3 kategorie volebních obvodů
  - Malé (2-4)
  - Střední (5-9)
  - Velké (10 a více)
- Čím menší volební obvody, tím větší disproporcionalita (rozdíl mezi podílem hlasů a podílem mandátů)
- Efekt „zrcadlení“ (podíl hlasů = podíl mandátů) nastává s obvody 20 a většími

- Matematické metody, které slouží k převodu hlasů na mandáty
- 2 hlavní skupiny:
  - *Volební kvóty (češtině též „volební číslo“)*
    - 2 veličiny: S - celkový počet křesel (seats), V – celkový počet hlasů (votes)
    - Nedokáží rozdělit všechny mandáty, jsou proto doplňovány dalšími technikami
    - *Příklady: Hareova kvóta, Hagenbach-Bischoffova kvóta, Imperiali kvóta, Posílená Imperiali kvóta, Hare-Niemeyerova formule*
  - *Volební dělitelé*
    - řada čísel, které dělí zisky stran a rozdělují mandáty
    - dokáží rozdělit jakýkoli počet mandátů
    - *Příklady: D'Hondtův dělitel, Imperialiho dělitel, Sainte-Laguë dělitel, Modifikovaný Sainte-Laguëův dělitel*

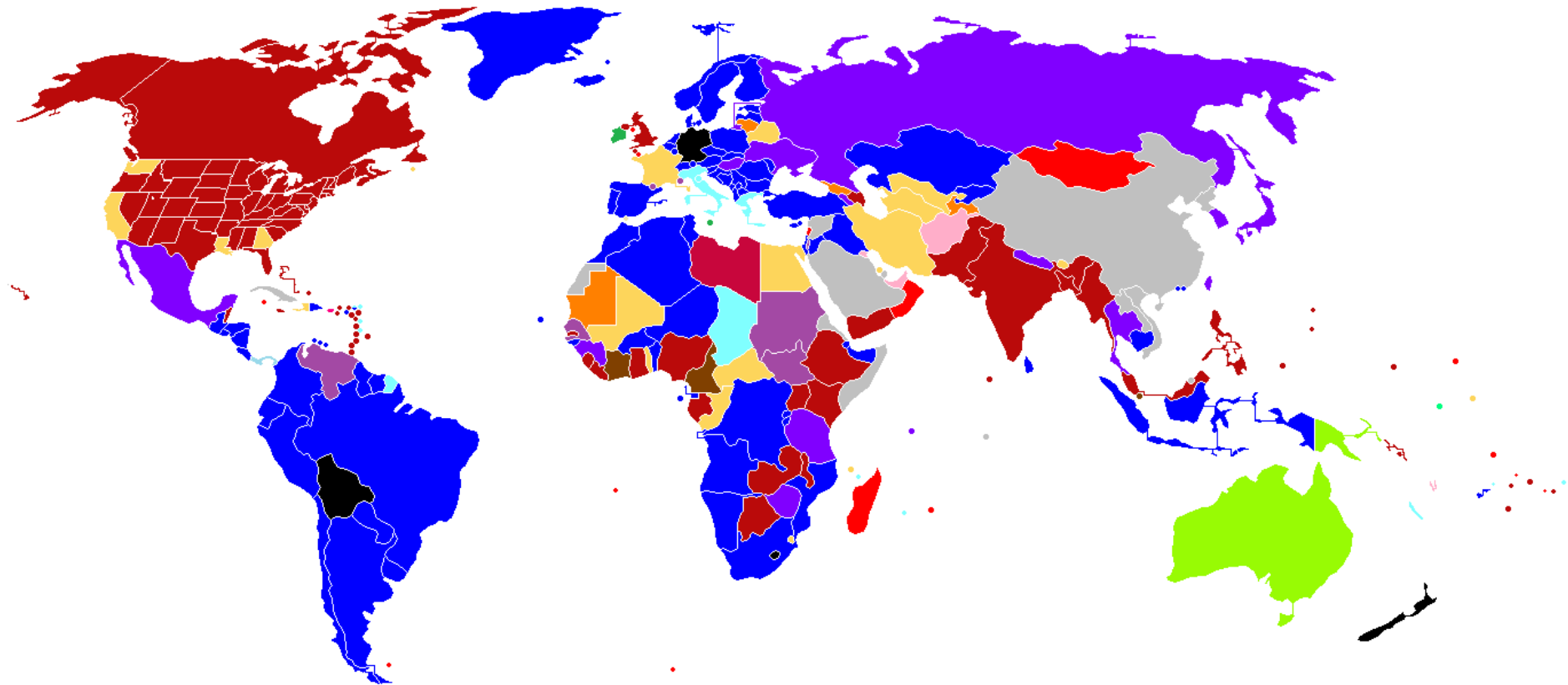
- V literatuře uváděna i jako *umělý volební práh* nebo *volební kvórum*
- Zákonem stanovené procento hlasů, které musejí strany a případně volební koalice překročit, aby jim přiděleny mandáty
- Jejím smyslem je snížení stranické fragmentace
- Tzv. aditivní klauzule pro koalice
- *Nejčastěji 5% (ČR, Slovensko, Německo, Estonsko, Polsko, Chorvatsko, Lotyšsko...), ale i 8% Lichtenštejsko, 10% Turecko, 17% Řecko (1974-1981), 2% Izrael, Dánsko, 3% Španělsko, Řecko ...*

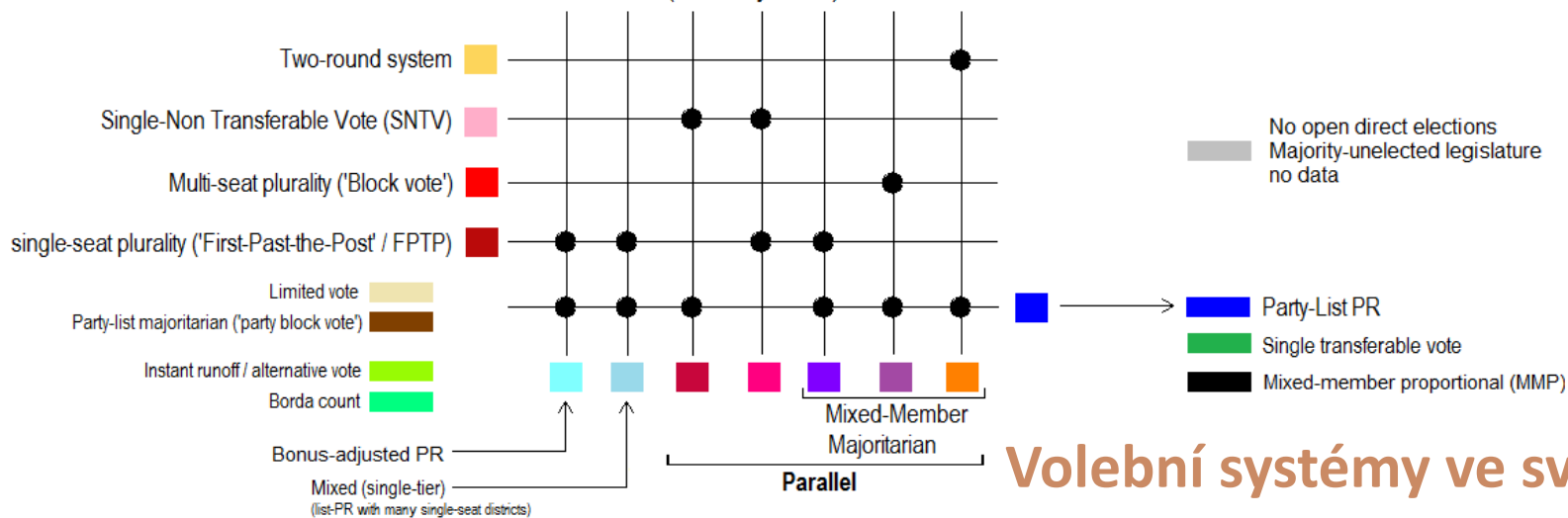
- Kritérium: do jaké míry může volič do kandidátní listiny zasahovat
- 3 typy kandidátních listin
  - *Přísně vázané kandidátní listiny*
  - *Vázané kandidátní listiny*
  - *Volné kandidátní listiny*

- Personalizovaný poměrný systém bez kandidátní listiny
- Příklad Irsko – 166 poslanců voleno ve 41 v.o. po 3-5 mandátech
  - Strany kandidují buď jednoho nebo více kandidátů - dle své odvahy
  - Kandidát je zvolen, když naplní tzv. Droopovu kvótu: $Q = H / (M + 1) + 1$
  - Volební lístek se jmény kandidátů všech stran – volič sestavuje pořadí podle svých preferencí, a to zapsáním číslice od 1 do x
  - Tolik skrutinií, aby byla obsazena všechna křesla – metody shora (přerozdělování dalších hlasů kandidáta, který už byl zvolen) a zdola (pokud nejsou ještě naplněna místa, nastupuje v podstatě australský systém)
  - Hlasy jednoho voliče se tak dají používat několikrát, aniž by musel jít znovu k volbám
  - Zachovává teritoriální vazbu i personalizaci a navíc je proporční – mnoho expertů jej považuje za nejlepší volební systém

- Kombinace proporčních a většinových systémů pro volby do jediné komory
- Každý ze systémů musí být zastoupen aspoň v 5 % mandátů
- Moderní trend při volebních reformách
- Dají se třídit:
  - Podle toho, zda převažuje poměrný nebo většinový účinek:
    - *Většinové smíšené*
    - *Poměrné smíšené*
  - Podle toho, zda obě složky nějak souvisejí:
    - *Závislá kombinace*
    - *Nezávislá kombinace*

(mixed systems)

Volební systémy ve světě (2017)